

Konfliktdempende tiltak ved hjortebeiting

Feltregistreringer i 2024

Oppsummering feltregistreringer 2021-2024

Svanhild Bakke og Aage Krokstad, NLR Trøndelag SA

1.0 Bakgrunn

Trøndelag Bondelag viderefører arbeidet med å redusere konflikten mellom hjort og landbruk i Trøndelag. Grunnlaget for prosjektet er beskrevet i rapport fra forprosjekt «Beiteskader fra hjort på eng i kommunene Heim, Hitra og Frøya – et kunnskapsgrunnlag» utarbeidet av Trøndelag Bondelag i 2020. Prosjektet «Konfliktdempende tiltak ved hjortebeiting» er et flerårig prosjekt med start i 2021 og varer ut 2024.

Prosjektet har som mål å få etablere aksept for at hjortebestandene er for stor med tanke på beiteskadeomfang. Registrering av beiteskader i eng er utført av rådgivere i NLR. En ønsker i prosjektet å prøve ut frøblandinger som kan tåle beiting bedre, og allikevel gi relativ god overvintring og avling. Det siste målet i prosjektet er å etablere god flyt i kommunikasjonen mellom forvaltningsledd (fra bonde, grunneier til fylkeskommunen) for å dempe den gryende konflikten. Trøndelag Bondelag er ansvarlig for kommunikasjon ut mot forvaltningsledd.

2.0 Materialer og metoder

NLR SA ved rådgiverne Aage Krokstad og Svanhild Bakke har hatt ansvaret for feltregistreringene og kontakt med feltvertene gjennom vekstsesongen.

Det er byggjerde som blir brukt som beitebur. Ved bruk av beitebur kan en få kartlagt hvor mye biomasse hjorten beiter vekk før slåttene og dermed får en registrert avlingstapet. I tillegg får en registrert hvordan artssammensetningen i enga kan endres over tid, når bura står på samme sted over vinteren og flere år.

Byggjerde er 2 x 3,5 m (h*l) og skrues sammen slik at hjortedyr ikke skal komme inn i ruten.

Byggjerde må være godt skrudd sammen, slik at hjorten ikke presser seg inn. Samtidig må det være smalt nett i grindene.

Ved høsting av ruter i og utenfor bur blir det brukt høsteramme (33 x 33 cm), med 3 gjentak. Metermål og saks til høydemåling og innhøsting.

Innhøstet gras blir veid og lagt i tørkeskap med 60°C i 48 timer. Det blir deretter veid ut for å få prosent tørrstoff, da kan kilo tørrstoff pr dekar også beregnes.

2.1 Valg av grasarter

Det har i flere generasjoner vært stor interesse for å avle frem en grasart som kan gi et stabilt godt avlingsnivå med god kvalitet og overvintringsevne.

Timotei er den viktigste og mest brukte grasarten i fôrdyrkingen. Den er svært smakelig, næringsrik og gir store avlinger på de fleste jordarter med god råme og kalktilstand (pH). Timotei etablerer seg raskt i gjenleggsåret og er derfor med i de fleste frøblandinger i dag. Med sterk gjødsling, lav stubbehøyde og flerslått-system vil timoteienga tynnes sterkt ut alt eller 2-3 år. Timotei vil som andre grasarter ha best overvintringsevne i ei blandingseng.

Engsvingel er den grasarten som det frem til nå har vært vanlig å bruke sammen med timotei i ei frøblanding. Hensikten med engsvingel er at den skal utfylle og ta over der timoteien går ut i enga. Samtidig vil engsvingel oppnå en raskere og høyere avling av gjenveksten og den tåler bedre hyppige slåtter enn timotei.

Engrapp har god overvintring, slitestyrke, tilvekst og busking som gjør at den tåler hyppig slått. Engrapp er selvskreven i beitefrøblandinger. Engrapp etablerer seg sent i gjenleggsåret og gjør seg ikke gjeldende i enga før mer høytvoksende grasarter tynnes ut, gjerne ikke før i 3. – 4. engår. Intensiv høsting av eng, som beiting vil gi tidligere dominans av engrapp i enga.

Flerårig raigras er kvalitetsmessig bedre enn timotei. Arten er bladrik og har meget rask gjenvekst som gjør at den er meget godt tilpasset beiting og intensiv høsting. Den er veldig svak på overvintring som gjør at eng med flerårig raigras ikke har lengre varighet enn 3 år. Det har i de senere årene kommet to norske sorter, Figgjo og Trygve, som har bedre overvintring enn tidligere sorter.

Strandsvingel er en relativ ny grasart i Norge, den tåler hyppig slått og gir høye tørrstoffavlinger. Sorter som er mer mykblada og dermed har bedre smakelighet er brukt i feltene, Swaj/Karolina og Barolex. Strandsvingel er en grasart som tåler mye: salt, lav pH, skygge, kulde, varme, tørke og periodevis oversvømmelse. Grunn til det er et dyptgående rotsystem hos etablert plante. Strandsvingel er sen i etableringen når den sås sammen med andre arter og gjør dermed lite av seg i gjenlegg og 1. engår, den tar mer plass etter hvert som blant annet timotei går ut.

Valg av grasarter til utprøving i prosjektet, er basert på NIBIO sine rettleiingsprøver på gras som kartlegger avlingsnivå, kvalitet, overvintring, beitetoleranse og avlingsstabilitet.

Tradisjonelt er det i Trøndelag brukt frøblanding med få grasarter, timotei og engsvingel. I mer beitefrøblandinger er det også med engrapp.

I feltforsøket er standard frøblandinger med og uten engrapp blitt sammenlignet med frøblanding som inneholder strandsvingel og flerårig raigras, i tillegg til timotei.

3.0 Resultater

Høstetidspunktet av feltene ble lagt så nær inntil de gjeldende slåttene hos feltvertene som mulig.

November/desember i 2023 fikk barfrost med meget låge temperaturer. I 2024 var mai rekordvarm og det var lite nedbør, som medførte rekordtidig 1.slått i mai/juni. Dette har medført at alle feltene ble høstet 3 ganger innenfor normal slåttetid.

3.1 Feltregistreringer 2024 i Orkdal, Hitra og Heim

Det ble felthøsting 3 ganger på alle felt i 2024.

Orkdal

Vinteren 2023/2024 var veldig ustabil i Orkdal, noe som førte til store skader i form av isbrann på felt nr 22 med 80 % utgang. Feltet måtte utgå i 2024. Feltet med 10+ blanding ble oversådd med 1,5 kg fl.årig raigras for å få økt avling.

Bildet fra 13. mars 2024. Felt 22 nærmest og felt 10 + lengst unna

20. mai 2024. Felt 22 nærmest og felt 10+ lengst unna

*Felt 22 onsdag 13. mars
2024, påkjørt grus*

*20. mai 2024. Felt 22 mot
beitebur.*

Den visuelle bedømmningen av botanisk sammensetning ble bare vurdert på felt nr 10+ i 2024. I tabellen er det med tidligere års vurderinger og hva fordelingen i frøblanding var i gjenleggsåret.

Orkdal nr 10+	timotei, %				engsvingel, %				engrapp, %				rød/hvitkløver, %				ugras/andre gras, %		
	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	1. engår	2. engår	3. engår
1.sl inne	64	70	55	50	18	18	30	20	9	10	10	20	9	2				5	13
2.sl inne		70	50	60		30	30	30				10						20	3
3.sl inne				55				35				10							3
1.sl ute	64	60	50	40	18	18	40	20	9	20	5	20	9	2				5	23
2.sl ute		70	40	60		18	45	30		10	5	10		2				5	3
3.sl ute				50				25				15							8

Tabell 1: Botanisk sammensetning, visuelt bedømt, i tre engår i Orkdal. Sådd blanding Strand nr 10 med tilsatt engrapp. Oversådd våren 2024 med 1,5 kg flerårig raigras – registrert ca 5 % i utefeltet ved 3. slått.

I Orkdal ble slåttene tatt hhv. 13/6, 1/8 og 6/9. Grashøyden var markert lågere ute enn inni bur, ca 20 cm ved 1. slått. Ingen forskjeller ved de påfølgende slåttene. Det ble registrert mye vassarve rundt felt ved 1. slått. Det ble sprøytet med 150 ml Tomahawk 200 etter 1. slått, som gav god virkning på vassarve. Varmestress i graset medførte at det ble sent slått sett i forhold til utviklingstrinn og kvalitet.

Orkdal nr.	TS %	kg TS
10+		pr daa
inne 13/6	22,2	542
inne 1/8	21,7	802
inne 6/9	13,9	193
totalt		1536
ute 13/6	23,1	389
ute 1/8	20,7	625
ute 6/9	13,4	183
totalt		1198

Tabell 2: Kg tørrstoffavling pr daa 2024 for timoteibasert blanding, beregnet ut fra registreringer i Orkdal. Full skyting hos timotei ved 1. og 2. slått.

Hitra

Overvintringen hadde vært som normalt på Hitra. Her ble det tidlige slåtter med hhv. 4/6, 17/7 og 27/8, graset ble høstet under gode værforhold.

Den visuelle bedømmningen av botanisk sammensetning ved alle slåttene i 2024. I tabellen er det med tidligere års vurderinger og hva fordelingen i frøblandingen var i gjenleggsåret.

	timotei, %				fl.årig raig, %				strandsvingel, %				rød/hvitkløver, %				ugras/andre gras, %		
	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	1. engår	2. engår	3. engår
Hitra felt 1 nr 22																			
1.sl inne	40	40	40	20	10	10	5	20	35	35	35	40	15	15	3			17	20
2.sl inne		40	30	20		10	15	19		35	27	40		15		1		28	20
3.sl inne				15				25				40				2			18
1.sl ute	40	40	15	15	10	10	20	15	35	35	60	45	15	15	12			5	25
2.sl ute		40	30	30		10	10	15		35	40	40		15		1		20	14
3.sl ute				10				10				45				5			30
Hitra felt 2 nr 22																			
1.sl inne	40	40	60	25	10	10	15	20	35	35	20	40	15	15				5	10
2.sl inne		40	40	27		10	15	10		35	45	40		15	12	8			15
3.sl inne				28				10				40				3			17
1.sl ute	40	40	30	20	10	10	15	20	35	35	50	35	15	15	2	2		5	13
2.sl ute		40	30	30		10	15	10		35	40	40		15	5	8		15	12
3.sl ute				30				10				45				5			10

Tabell 3: Botanisk sammensetning, visuelt bedømt, i tre engår på Hitra. Sådd blanding Strand nr 22 med strandsvingel. Mye av andre grasarter, i 2024, er strandrør som kommer tilbake i enga ellers er det kveke og krypsoleie.

Hvordan engåra påvirker timotei kan også sees i tabell 4, der det er sådd med en mer timoteibasert blanding.

Ugras som krypsoleie og grasarter som strandrør og kveke har kommet inn i feltene, noe som også vil være med og påvirke avlingsresultatet. I tillegg var det etablert gjenlegg i nærheten av feltene, som ut på sommeren var svært attraktivt for hjorten

Hitra felt 1 nr 10	timotei, %				engsvingel, %				engrapp, %				rød/hvitkløver, %				ugras/andre gras, %		
	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	1. engår	2. engår	3. engår
1.sl inne	55	55	50	35	20	20	40	20	15	15		38	10	10				5	7
2.sl inne		55	35	40		20	25	6		15	10	30		10	5			20	24
3.sl inne				25				19				30							26
1.sl ute	55	55	10	30	20	20	75	20	15	15	5	45	10	10				5	5
2.sl ute		55	50	50		20	30	20		15	12	20		10	3			5	9
3.sl ute				30				30				30				2			8

Hitra felt 2 nr 10	timotei, %				engsvingel, %				engrapp, %				rød/hvitkløver, %				ugras/andre gras, %		
	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	frøbl	1. engår	2. engår	3. engår	1. engår	2. engår	3. engår
1.sl inne	55	55	79	40	20	20	20	25	15	15		25	10	10				5	10
2.sl inne		55	55	45		20	30	40		15		10		10	10			20	5
3.sl inne				30				20				10							40
1.sl ute	55	55	40	35	20	20	45	25	15	15	10	25	10	10	1			5	15
2.sl ute		55	35	40		20	25	30		15	15	20		10	5			5	10
3.sl ute				30				25				10							35

Tabell 4: Botanisk sammensetning, visuelt bedømt, i tre engår på Hitra. Sådd blanding Spire Surfôr Vintersterk med engrapp. Mye av andre grasarter, i 2024, er strandrør som kommer tilbake i enga ellers er det kveke og krypsoleie.

Bildet: Aage Krokstad er klar for å høste 3. slått i/ved beiteburene på Hitra. Bur nærmest er sådd med Spire Surfôr Vintersterk, mens buret i bakgrunn er sådd med Strand nr 22

Grashøyden hadde litt variasjon, hvor feltet med Vintersterk-blanding viste tydelig forskjell spesielt til 2. slått.

	Slått	TS, %	Kg TS pr daa	Slått	TS, %	Kg TS pr daa
Felt 1 nr 22	inne 4/6	15,4	362	ute 4/6	16,5	393
	inne 17/7	15,9	365	ute 17/7	15,5	436
	inne 27/8	11,6	271	ute 27/8	12,0	254
	totalt		998			1083
Felt 2 nr 22	inne 4/6	14,3	368	ute 4/6	17,2	242
	inne 17/7	13,8	481	ute 17/7	15,7	322
	inne 27/8	10,3	310	ute 27/8	11,7	235
	totalt		1159			799

Tabell 5: Beregnet kg tørrstoffavling i eng sådd med strandsvingel i frøblanding 22, Hitra 2024 definert som Felt 1 og 2 22.

	Slått	TS, %	Kg TS pr daa	Slått	TS, %	Kg TS pr daa
Felt 1 10+	inne 4/6	16,1	381	ute 4/6	16,6	304
	inne 17/7	14,9	472	ute 17/7	16,9	436
	inne 27/8	11,7	236	ute 27/8	11,8	281
	totalt		1089			1021
Felt 2 10+	inne 4/6	14,5	318	ute 4/6	16,8	292
	inne 17/7	13,9	444	ute 17/7	17,6	379
	inne 27/8	11,6	277	ute 27/8	11,4	295
	totalt		1039			966

Tabell 6: Beregnet kg tørrstoffavling i eng sådd med vintersterkblanding med timotei og engrapp, Hitra 2024 definert som Felt 1 og 2 10+.

Heim

Feltene i Heim er i andre engår. Feltene ble i 1. engår høstet 3 ganger, noe som kan påvirke atrssammensetningen i påfølgende år. Ved at det kan være større utgang av timotei. Feltene ble også p.g.a. tidlig vår, høstet 3 ganger i 2024.

Heim nr 22	timotei, %			fl.årig raig, %			strandsvingel, %			rød/hvitkløver, %			ugras/andre gras, %	
	frøbl	1. engår	2. engår	frøbl	1. engår	2. engår	frøbl	1. engår	2. engår	frøbl	1. engår	2. engår	1. engår	2. engår
1.sl inne	30	30	83	10	10		45	45	10	15	15	7		
2.sl inne		40	50		5	5		47	36		8	7		2
3.sl inne			21			25			45			7		2
1.sl ute	30	30	30	10	10	5	45	45	45	15	15	15		5
2.sl ute		30	30		10	5		45	50		15	10		5
3.sl ute			10			25			50			12		3

Tabell 7: Botanisk sammensetning ved de ulike slåttene frøbl. 22 (strandsvingel), Heim. Visuelt bedømt.

Slåttetiden for de ulike slåttene var hhv. 30/5, 10/7 og 2/9. Det var til 3. slått registrert mye tråkk rundt bura. Det ble registrert en del høymole i feltet, som ofte kommer inn når det blir hull i grasdekket.

Heim nr 10	timotei, %			engsvingel, %			rød/hvitkløver, %			ugras/andre gras, %	
	frøbl	1. engår	2. engår	frøbl	1. engår	2. engår	frøbl	1. engår	2. engår	1. engår	2. engår
1.sl inne	70	70	95	20	20	2	10	10	3		
2.sl inne		70	90		20	5		10	3		2
3.sl inne			40			50			10		
1.sl ute	70	70	60	20	20	35	10	10	5		
2.sl ute		70	51		20	35		10	7		5
3.sl ute			40			50			10		

Tabell 8: Botaniske sammensetning ved de ulike slåttene fløbl. 10 (timotei/engsvingel) 2. engår, Heim. Visuelt bedømt.

Både vår og sen sommer var det markerte forskjeller i grashøyden mellom ute og inne i bur. Timoteitoppene viste også tegn på avbeiting.

Heim						
	Slått	TS %	Kg TS pr daa	Slått	TS %	Kg TS pr daa
22	inne 30/5	16,9	291	ute 30/5	16,2	177
	Inne 10/7	12,9	325	ute 10/7	14,9	396
	2/9 inn	11,5	483	2/9 ut	11,6	485
	totalt		1099			1058
10						
	inne 30/5	18,5	429	ute 30/5	15,0	283
	inne 10/7	14,2	237	ute 10/7	15,6	273
	2/9 inn	13,0	439	2/9 ut	12,4	369
	totalt		1106			925

Tabell 9: Beregnet kg tørrstoffavling i felt med Strand nr 22 og Srand nr 10 frøblanding, 2. engår, Heim

3.2 Resultat feltregistreringer 2021-2024

Prosjektet har sitt grunnlag fra Trøndelag Bondelags forprosjektet «Beiteskader fra hjort på eng» i 2020. Prosjektet var lagt til Hitra (4 felt), Heim (4 felt) og Sunde (2 felt). Disse feltene var også med i NLRs feltregistreringer 2021-2023.

3.2.1 Feltregistreringer etablert eng 2021-2023

Feltene ble visuelt botanisert ved 1. slått for å se om det ble endringer utgang av sådde grasarter, inne og utenfor beitebur.

	Heim	Timotei	Engsvingel	Engrapp	Kløver	Andre gras	Ugras
2021	Inne - Røstdalen	40	7	8	40	5	
	Ute -Røstdalen	15	55	17	7	1	5
	Inne -Bjørkli	20	29		20	29	2
	Ute -Bjørkli	10	30	26	20	10	4
2022	Inne - Røstdalen	5	10	60	25		
	Ute -Røstdalen		50	45	5		
	Inne -Bjørkli	50	30	10	10		
	Ute -Bjørkli	5	70	15	5		5
2023	Inne - Røstdalen	30	20	30	20		
	Ute -Røstdalen	5	30	50	10		5
	Inne -Bjørkli	70	15		12	1	2
	Ute -Bjørkli	20	40	32	5		2

Tabell 10: Botanisk sammensetning inne og utenfor beitebur i etablert eng (2. engår 2021), Heim. Visuelt bedømt.

Skifte Røstdalen, er sådd med Strand nr 10, ligger midt i område for stor hjortebestand og resultatet er som forventet med hensyn til andel timotei, hvor den ved beiting vil utgå. I tillegg viser resultatet over tre år at engsvingel og engrapp tåler sterkt beitetrykk bedre enn timotei.

For de etablerte feltene på Hitra ser vi lignede resultat. Fra tidligere tider er det brukt strandrør, og på grunn av dens rotsystem vil ofte den komme tilbake i enga når forholdene ligger til rette for det.

	Hitra	Timotei	Engsvingel	Engrapp	Strandrør	Andre gras	Ugras
2021	Inne -skifte 1	60	30	10			
	Ute -skifte 1	40	22	34		2	2
	Inne -skifte 3	2	23	70			5
	Ute -skifte 3	2	23	70			5
2022	Inne -skifte 1	10		80	10		
	Ute -skifte 1	5	5	70	10	10	
	Inne -skifte 3			90		5	5
	Ute -skifte 3			90		5	5
2023	Inne -skifte 1	20	60	5	5		10
	Ute -skifte 1	30	50	5	10		5
	Inne -skifte 3		10	5		72	3
	Ute -skifte 3	1	9	40		40	10

Tabell 11: Botanisk sammensetning inne og utenfor beitebur i etablert eng, skifte 1 3. engår i 2021 og skifte 3 8. engår i 2021, Hitra. Visuelt bedømt.

På Sunde var enga i 3. engår i 2021. Botaniseringen viser at hjortebeiting medføre en større utgang av den smakfulle grasarten timotei og at engrapp vil bli dominerende i eldre eng. Engrapp er lågt voksende grasart som derfor også kan gi lavere avling enn i en timoteidominerende eng.

	Sunde	Timotei	Engsvingel	Engrapp	Kløver	Andre gras	Ugras
2021	inne	5	80	5	5		5
	ute	5	80	5	5		5
2022	inne	50	10	35			5
	ute	5	20	15	5	55	
2023	inne	40	5	10		30	15
	ute			40	6	30	24

Tabell 12: Botanisk sammensetning i etablert eng, 3. engår i 2021, Sunde. Visuelt bedømt.

Sunde 2023, 5. engår

Avlingsregistreringer gjort på etablerte felt er oppsummert i tabell 13 og summert avlingsreduksjonen utenfor bur. I tillegg er det økonomiske tapet beregnet ut fra middels forenhetskonsentrasjon 0,85 FEm pr kg tørrstoff og en byggpelletspris på kr 4,- pr FEm/kg TS.

					tot. Kg TS/daa		diff kg TS/daa	tap
	År/slått/sted		inne	ute	Inne	ute	ute/inne	FEm kr/daa
Heim	2021	1. slått - Røstdalen	539	480	972	748	-224	-762
		2. slått -Røstdalen	433	268				
		1. slått -Bjørkli	951	714	1536	1232	-304	-1034
		2. slått -Bjørkli	585	518				
	2022	1. slått - Røstdalen	674	406	1117	658	-459	-1561
		2. slått -Røstdalen	443	252				
		1. slått -Bjørkli	757	699	1258	1074	-184	-626
		2. slått -Bjørkli	501	375				
	2023	1. slått - Røstdalen	588	372	1048	650	-398	-1353
		2. slått -Røstdalen	460	278				
		1. slått -Bjørkli	617	659	1166	1029	-137	-466
		2. slått -Bjørkli	549	370				
Hitra	2021	1. slått -skifte 1	599	378	1237	791	-446	-1516
		2. slått -skifte 1	638	413				
		1. slått -skifte 3	292	277	668	567	-101	-343
		2. slått -skifte 3	376	290				
	2022	1. slått -skifte 1	636	671	1228	1197	-31	-105
		2. slått -skifte 1	592	526				
		1. slått -skifte 3	426	366	426	366	-60	-204
		2. slått -skifte 3	i.e.	i.e.				
	2023	1. slått -skifte 1	294	325	687	666	-21	-71
		2. slått -skifte 1	393	341				
		1. slått -skifte 3	347	276	593	470	-123	-418
		2. slått -skifte 3	246	194				
Sunde	2021	1. slått	270	210	707	521	-186	-632
		2. slått	437	311				
	2022	1. slått	655	526	1095	828	-267	-908
		2. slått	440	302				
	2023	1. slått	456	181	794	519	-275	-935
		2. slått	338	338				

Tabell 13: Avlingsregistreringer i etablert eng i Heim, Hitra og Sunde 2021-2023. Beregnet tap (kr) med 0,85 FEm pr kg TS.

3.2.2 Feltregistreringer med «beitetålende» frøblandinger 2021-2024

De første feltene i prosjektet ble sådd i 2021 på Hitra og i Orkdal, i 2022 ble det sådd felt for registrering i Heim. Avlingsresultatene fra gjenleggsåret er ikke videre belyst, da det er flere agronomiske faktorer som spiller inn på avlingsnivået i gjenleggsåret. Beliggenheten til gjenlegget har størst betydning om hjorten vil beite hardt på det. På Hitra ble feltene lagt mot utmark og Orkdal ligger felt nr 10+ nærmere skogen enn nr 22.

Frøbl.	slått	TS %	Kg TS pr daa	slått	TS %	Kg TS pr daa
Hitra 22	inne 6/9-21	12,7	272	ute 6/9-21	14,7	285
Orkdal 22	inne 27/8-21	13,9	797	ute 27/8-21	16,0	767
Heim 22	inne 30/8-22	18,4	282	ute 30/8-22	24,8	251
Hitra 10+	inne 6/9-21	12,8	251	ute 6/9-21	14,1	260
Orkdal 10+	inne 27/8-21	17,6	713	ute 27/8-21	18,2	666
Heim 10	inne 30/8-22	19,0	352	ute 30/8-22	19,6	330

Tabell 14: Registrert avling i gjenleggsåret 2021 og 2022. Hvor 22 er frøblanding inneholder timotei, strandsvingel og raigras, mens 10+ er timotei, engsvingel og engrapp.

Timotei er et strågras som setter mye strå til 1.slåtten, dermed vil en oftest i timoteidominerende eng ha en grashøyde på 70 – 90 cm. Det er også tatt med dekningsgraden på feltene ved beregning av tørrstoffavling.

Ved 2-slåttsystem regner en normalt, på en timoteibasert eng, at en høster ca. 60 % av total avlingen i 1. slått. Strandsvingel er sen i etableringen når den sås sammen med andre arter og gjør dermed ofte lite av seg i gjenlegget og i 1. engår. Strandsvingel og flerårig raigras vil derimot gjøre seg mer gjeldene utover vekstsesongen selv i en «konkurranse» med timotei slik at totalavlinga vil opprettholdes. Ved 3.slåttsystem kan en beregne 30:40:30 fordeling på avling. Dette ser ut til å stemme bra i forhold til normalt år og for timoteibasert eng i prosjektet. For eng med strandsvingel tenderer det til å være 50:50 fordeling i 2. slått-system, men fordelingen er 30:40:30 ved 3. slått-system.

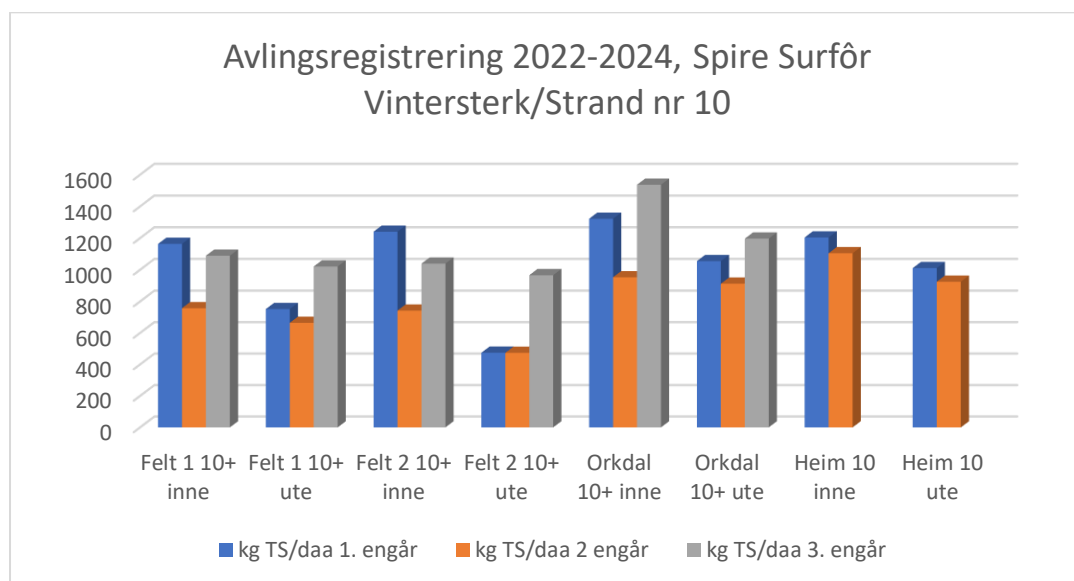
	Avlingsregistreringer alle felt 2022-2024 hjortebeiteprosjekt.											
	1. års eng			kg TS/daa	2. års eng			kg TS/daa	3.års eng			kg TS/daa
	1. slått	2. slått	3. slått	1. engår	1. slått	2. slått	3. slått	2 engår	1. slått	2.slått	3.slått	3. engår
Felt 1 10+ inne	629	535		1164	427	330		757	381	472	236	1089
Felt 1 10+ ute	430	322		752	373	292		664	304	436	281	1021
Felt 2 10+ inne	772	468		1240	375	367		742	318	444	277	1039
Felt 2 10+ ute	215	259		475	302	172		474	292	379	295	966
Orkdal 10+ inne	591	731		1322	396	557		953	542	802	193	1537
Orkdal 10+ ute	548	508		1055	504	409		912	389	625	183	1197
Heim 10 inne	551	457	196	1204	429	237	439	1105	ikke gjeldende			
Heim 10 ute	452	354	205	1011	283	273	369	925				
Felt 1 22 inne	532	407		939	387	298		685	362	365	271	998
Felt 1 22 ute	261	271		533	429	222		651	393	436	254	1083
Felt 2 22 inne	889	399		1289	484	264		748	368	481	310	1159
Felt 2 22 ute	289	285		574	223	173		396	242	322	235	799
Orkdal 22 inne	361	488		849	515	630		1145	over 70 % isbrent - utgår			
Orkdal 22 ute	561	541		1102	545	655		1200				
Heim 22 inne	517	428	189	1139	291	325	483	1099	ikke gjeldende			
Heim 22 ute	474	326	194	994	177	396	485	1058				
* 10+/10 er timotei/enasvinael/enarapbaserte blandinger. 22 inneholder timotei oa strandsvinael **Felt 1 oa 2 er Hitra												

* 10+/10 er timotei/engsvingel/engrappbaserte blandinger, 22 inneholder timotei og strandsvingel **Felt 1 og 2 er Hitra

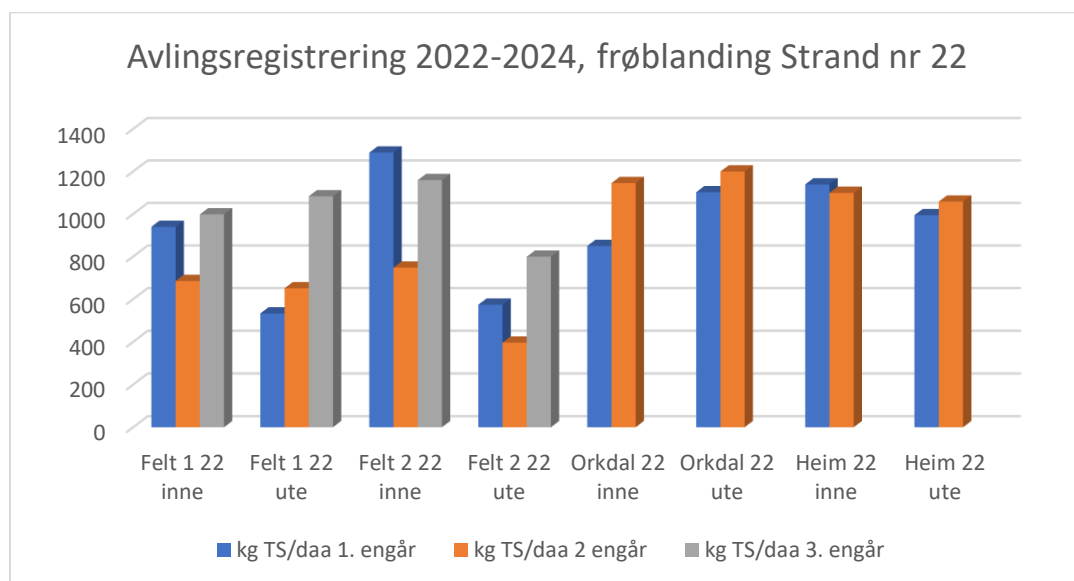
Tabell 15: Avlingsregistreringer 2022-2024 oppsummert

Tre slåtter er tatt i Heim i både første og andre engår. I første engår (2023) viser nr 10 og nr 22 inne ruta en fordeling på 45:40:15 i avling, mens uteruta fordeles på 45:35:20. Med den spesielle våren i 2024 viser fordelingen i andre engår for nr 10 inne ruta 40:20:40, mens nr 10 ute 30:30:40. For nr 22 rutene blir fordelingen 25:30:45 inne og 20:35:45 ute. Noe av forklaringen kan stemme med teorien om at strandsvingel starter veksten senere på våren i ung eng og dermed gir lågere avling til 1.slått, et annet moment er når i vekstsesongen hjorten beiter på enga.

Figur 1 og 2 viser at det er forskjeller på områder hvor hjorten har tilgang og ikke. Selv om avlingene varierer mellom år, er det klare indikasjoner på at en har en avlingsreduksjon der det er hjortebeiting.

Figur 1: Kg tørrstoff totalt fordel mellom inne og utenfor bur og mellom engår. Frøblanding Spire Surfôr Vintersterk/Strand nr 10 – timotei/engrapp basert.

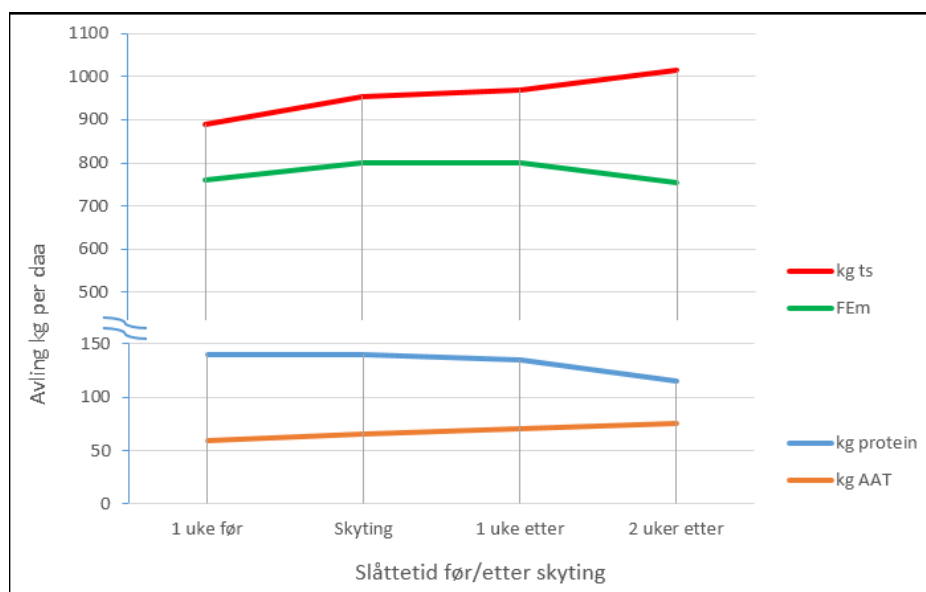
Figur 2: Kg tørrstoff totalt, fordelt mellom inne og utenfor bur og mellom engår. Frøblanding Strand nr 22 med timotei/strandsvingel/flerårig raigras

Hitra 31. juli 2023, felt med surfôr/beite vintersterk. Ganske hardt beitet.

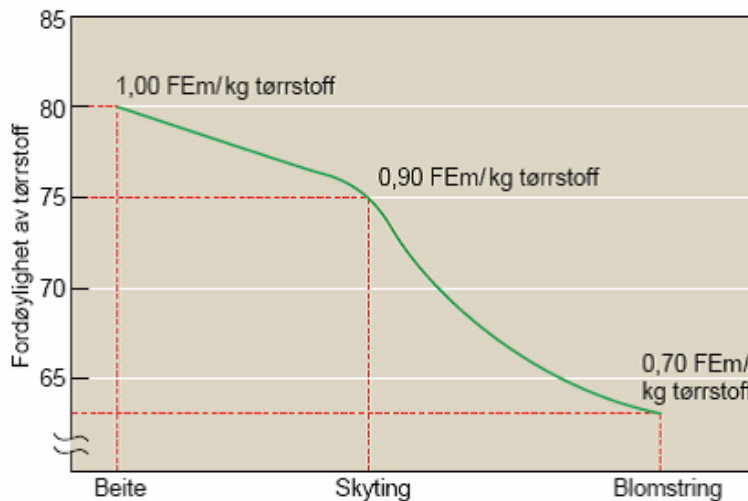
3.2.3 Fôrkvalitet

Grasets utviklingstrinn ved høsting er sentralt for både kvalitet og avlingsmengde. Dette er vist i fig. 7, som viser skjematisk framstilling av forandringene i kjemisk sammensetning av plantematerialet ved utsatt høsting. Tørrstoffavlingen (kg TS) øker helt frem til blomstring, mens avlingen i fôreheter (FEm) er høyest frem til 1 uke etter skyting og reduseres deretter. Proteinavlingen er størst ved skyting.

Figur 3. Effekt av utviklingstrinn ved førsteslått på ulike mål for avlingsmengde (Mo 2005 etter Skjevdal og Grønnerød 1992).

Utfordringen, når enga er utsatt for hjortebeiting, blir å bestemme det optimale høstetidspunktet som er det beste kompromiss mellom fôrkvalitet og tørrstoffavling (figur 9). Her vil det totale engarealet på gården være en sentral faktor. Ved å utsette høstingen økes tørrstoffavlingen, men dette gir dårligere fôrkvalitet, og dermed lågere fôropptak.

Figur 4. Skjematisk fremstilling av effekten av ulik høstetid av førsteslått på fordøyelighet (OMD) og fôrverdi (FEm) av plantemateriale (Mo 2005).

Det ble ikke tatt fôranalyser i 2024 i prosjektet. Når det gjelder temaet fôrkvalitet og hvilken påvirkning hjortebeiting har på den er det en trend at grovfôr fra beitet areal har en høyere fordøyelighet av organisk materiale. Det kan se ut til at mengde råprotein kan være påvirket av valg av frøblanding. Trenden er noe lågere råproteininnhold i nr 22-blandingen, spesielt til 1. slått. Analyser fra 2023 viser ikke noen forskjell mellom frøblandingene når det gjelder energikonsentrasjon og fiberinnhold.

3.2.4 Økonomiske beregninger

I mange sammenhenger er det spørsmål om det økonomiske tapet en har etter hjortebeiting på eng. For gårdsbruk med melkekyr er en avhengig av å skaffe nok kg tørrstoff pr daa for å berge vinterfôret og ha nok fôr frem til ny innefôringssesong. Men vil hjorten beite så hardt på timoteibaserte blandinger at omløpsåra til enga må kortes ned? I tabell 12 har vi summert kg TS totalt og brukt 0,88 fôrenheter for å få totalt antall fôrenheter pr daa. For å finne FEm-pris på grovfôret har vi tatt utgangspunkt i pris på Byggpellets fra FKA = 4,-/FEm

	kg TS/daa		FEm-verdi	diff inne/ute
	2024	FEm/daa	kr/daa	kr
Felt 1 10+ inne	1089	958	3833	0
Felt 1 10+ ute	1021	898	3594	-239
Felt 2 10+ inne	1039	914	3657	0
Felt 2 10+ ute	966	850	3400	-257
Orkdal 10+ inne	1537	1353	5410	0
Orkdal 10+ ute	1197	1053	4213	-1197
Heim 10 inne	1105	972	3890	0
Heim 10 ute	925	814	3256	-634
Felt 1 22 inne	998	878	3513	0
Felt 1 22 ute	1083	953	3812	299
Felt 2 22 inne	1159	1020	4080	0
Felt 2 22 ute	799	703	2812	-1267
Heim 22 inne	1099	967	3868	0
Heim 22 ute	1058	931	3724	-144

Tabell 16: Mengde tørrstoff (TS) med gitt fôrenhet 0,88/kg TS og fôrenheter pr daa 2024. Beregnet fôrenhetsverdi pr daa og differansen mellom inne og utenfor beitebur i kroner.

I Orkdal har det vært problem med overvintring som gjorde at feltet nr 22 måtte såes opp att med raigras. På Hitra begynner innslaget av strandrør å påvirke avlingsmengden se felt 1 10+ og felt 1 22 (den kan virke stor, men det er lite i mengde). På de andre feltene har vi registrert i 2024 at tapet pr daa på grunn av hjortebeiting kan variere fra 144,- – 1267,- kr som i hovedsak skyldes reduksjon i avlingsmengden (kg TS).

Beitetrykket har stor betydning for avlingstapet. Hvor tidlig våren er virker inn på når vårbeitetrykket kommer. Været utover sommeren påvirker beiteforholdene til hjorten i skog og utmark, og for når den trekker inn på enga. At hjorten foretrekker eng som inneholder grasarten timotei er det ingen tvil om.